

Teema 2: VÄÄRTUSED

Suureks väljakutseks haridussüsteemile säästva arengu tagamisel on levinud teadmiste ja aktiivsuse vähesus küsimustes, mis puudutavad jätkusuutlikku tarbimist ning oma käitumise muutmist. Paljud, olles teadlikud, et nende tegevustel on negatiivsed tagajärjed ning ohustavad tulevikku, jätkavad oma senist käitumist. Seega peab haridus töötama emotsioonide ning väärtushinnangute tasandil, et tekitada motivatsiooni muutuseks. Innustavate õpetajate ning nende väärtuste abil saavad õpilased panustada „Suurde Üleminekusse“ (ingl The Great Transition). Vähehaaval, päev korraga, õpivad inimesed looma kogukondi, mis on õiglasemad, hoolivamad, rahumeelsemad, keskkonna ja selle piiride suhtes austavamad, loovamad, väärtuspõhisemad... ja jätkusuutlikumad.

Praegusel ajal meie poolt haritav põlvkond peab tulevikus aitama inimkonnal tulla toime selle kriisidega. Nad peavad olema valmis pidama ameteid, mida veel ei ole. Neil peavad olema oskused, mida veel ei õpetata, nagu näiteks võime mõista keerukaid süsteeme, nägema ja hindama olukordi erinevatest vaatenurkadest, lahendada konflikte vägivalda kasutamata ning tähelepanelikult ja rõõmuga seonduma neid ümbritseva loodusliku keskkonnaga.

Mõningad väärtuspõhise õppe eesmärgid on:

- tõsta iga õpilase enesehinnangut ning arendada individuaalset säilienõtkust ja jätkusuutlikkust keskendudes seejuures eluks vajalikele oskustele;
- anda igale õpilasele vajalikku aega enda mõistmiseks ja kuulamiseks ning oma elu prioriteetidele mõtlemiseks;
- kasutada suurenenud eneseteadlikkust, et vaadelda ning küsitleda oma elu, tulevikku ja ümbrust ning mõelda kuidas saab äsja omandatud väärtusi igapäevaelus rakendada;
- anda õpilastele võimalust teha koostööd ning muuta oma väärtused tegevusteks võimaldades seeläbi elada omaenda väärtustel põhinevat elu;
- jõustada õpilasi, et neil tekiks tunne, et nad saavad neid oskusi endas ka edasi arendada rikastades seeläbi oma tulevikku.

Nende väärtuste hulka muuhulgas kuuluvad usaldus, kaastunne, loovus, jõustamine ning teiste austamine ja nendest hoolimine. Väärtuspõhist õpet väärtustav kool peab vaatama kaugemale, kui lihtsalt õppekava sisu, vaid ka küsima kuidas kooli õppekeskkond tervikuna seda soodustab.

Väärtused ja indikaatorid hariduses

Haridus on ka praegu tugevalt väärtustel põhinev. Paljud koolid ja ülikoolid ning enamused haridusvaldkonnaga seotud kodanikuühiskonna organisatsioonidest on juba oma missioonid paika pannud, mis peegeldub ka nende poolt edentatavates väärtustes. Enamusel usupõhistest haridusasutustest on samuti väga selged väärtused vaatamata sellele, et neid võidakse väljendada erineval viisil – näiteks seostades neid pühakirjaga. Kui teie koolil on juba tugev väärtustele orienteeritus, siis võite kasutada indikaatoreid võrdlemaks kooli väärtusi selle töötajate/õpilaste väärtustega. Indikaatorid võivad samuti aidata hinnata kuivõrd suurel määral väljenduvad kooli väärtused tegevustes.

On tõenäoline, et ilmalikes haridussüsteemides pole varasemalt palju tähelepanu pööratud väärtustele. See ei tähenda, et neid ei ole, lihtsalt varasemalt on nad jäänud paljude jaoks nähtamatuks. Indikaatorid aitavad kaasa nende nähtavaks muutmisele ning samal ajal muuta selgemaks visiooni, missiooni, eesmärgid ning prioriteetid. Kui teie koolis ei ole veel selget väärtustele orienteeritust, siis on võimalik, et soovite sellest rääkida teiste õpetajaga või korraldada sellekohased töötoad eesmärgiga ühiselt paika panna kooli väärtused enne, kui hakkate indikaatoritega töötama.

Alternatiivselt võite alustada indikaatoritest ning lasta väärtustel avalduda tööprotsessi käigus.

Käesolev teema koosneb kolmest osast:

- 1) väärtuspõhiste oskuste indikaatorid, mis võivad aidata nii õpetajatel kui ka tervel koolil paremini mõista oma väärtusi;
- 2) kooli õppekeskkonna ning selle soodustava mõju väärtuspõhise õppele käsitlevad indikaatorid;
- 3) grupitegevused, mis võivad kaasa aidata väärtuste esilekerkimisele ning kooli õppekeskkonna alasele refleksioonile.

Igat osa võib vajadusel kasutada ka eraldi. Omavahel kombineerituna võivad nad pakkuda süsteemset viisi kooli õppekeskkonna hindamiseks. Protsessi võib vastavalt oma vajadustele ja võimalustele muuta, kuid soovitatav järjekord on järgmine:

- valige ja kohandage oma kooli enam puuduvad indikaatorid;
- määrake kindlaks mõõtmisviis;
- kavandage ning tehke ära esimesed tegevused ja mõõtmised;
- seostage indikaatorid väärtustega;
- andke tulemustele kuju.

Ülesanne **2a.** „Meie soovitud tulevik“

Õpilased selgitavad välja ja sõnastavad oma tulevikulootused. Kõik arvamused jagatakse ringis sõnadega „jah ning“.

 Säästva arengu pädevused	Ettenägemise pädevus; strateegilisuse pädevus; koostöö tegemise pädevus; eneseteadlikkuse pädevus.
 Õppeained	Keeled; psühholoogia; eetika; ajalugu; ühiskonna- või kodanikuõpetus.
 Näpunäited ja soovitused	Antud harjutust võib käsitleda organisatoorsel (nt kooli/grupi/projektimeeskonna jne tulevikulootused) ning ühiskondlikul tasandil. Igal õpilasel peab paluma kuulama teisi enne oma lause ütlemist. Harjutuse eesmärgiks on üksteisi toetamine ning erinevate inimeste lootuste mõistmise õppimine. Veenduge, et kõik saavad aru, et teiste arvamust peab aktsepteerima isegi siis, kui sellega ei olda nõus. Kui tekib eriarvamusi tulevikulootuste osas, siis uurige kas on võimalik lisada mingi uus element mis muudaks kujuneva loo vastuvõetavamaks.
 Vajalikud abivahendid	Paber ja pliiats.

JUHISED: Pange kõik istuma ühte suurde ringi. Valige välja õpilane, kes paneb kirja suurele paberile kõigi tulevikulootused ning teine õpilane, kes hakkab lootused eraldi paberiribale kirja panema.

Kõik mõtlevad oma tulevikulootustele. Seejärel alustab keegi öeldes: “Tulevikus tahaksin näha...” ning seejärel lisada lause lõppu oma tulevikulootus. Järgmisena peab iga õpilane järgemööda ütleva „jah“ andmaks märku, et ta aktsepteerib kaasõpilase poolt öeldut ning seejärel lisab „ning“ ja lisab oma lootuse. Tehke kaks ringi.

Antud harjutus aitab mõelda meie soovitava tulevikule ning sõnastada teiste jaoks oma visioon. Nõustudes aktsepteerima teiste lootusi loome toetava keskkonna. Õpilaste poolt öeldud tulevikulootused võib jaotada teemade kaupa arutelu lihtsustamiseks.

Küsimused:

- *Mis just toimus?*
- *Kas te töötasite koos?*
- *Milliseid individuaalseid oskuseid te harjutuse käigus kasutasite?*
- *Milliseid grupitöö oskusi te kasutasite?*
- *Olid need realistlikud lootused?*
- *Milliseid oskusi on teil vaja nende teostamiseks?*

Ülesanne **2b.** „Oskuste ja väärtuste indikaatorid“

Õpilased annavad hinnangu oma kooli või klassi keskkonnale kaalutledes tabelis esitatud oskuseid ja väärtusi.

 Säästva arengu pädevused	Süsteemse mõtlemise pädevus; normatiivsuse pädevus; kriitilise mõtlemise pädevus; integreeritud probleemide lahendamise pädevus.
 Õppeained	Keeled; kirjandus; psühholoogia; eetika; ajalugu; ühiskonna- või kodanikuõpetus.
 Näpunäited ja soovitused	Lisast 2 leiata rohkem indikaatoreid millega töötada. Valige piiratud arv indikaatoreid, mis kõige rohkem sobivad teie olukorraga ning õppetegevuste sisuga. Peale sobivate indikaatorite valimist võite neid kohandada vajaliku kontekstiga ning seejärel otsustada milliseid hindamismeetodeid kasutada.
 Vajalikud abivahendid	Indikaatorite nimekiri (Lisa 1, 2, 3)

JUHISED: Tehke kõigile õpilastele indikaatorite loetelu koopia ning pange valmis üks nimekiri eraldi suurel paberil.

Tegevust võib läbi viia mitmel erineval viisil:

1) Individuaalselt

Indikaatorite nimekiri (vt Lisa 1) on välja toodud loeteluna mõtetest, mida paljud peavad enda jaoks tähtsaks. Paluge kõigil need läbi lugeda ning mõelda milliseid tundeid need tekitavad märkides viis kõige tähtsamat linnukesega ning viis kõige vähem tähtsamat ristiga. Siin pole õigeid ja valesid vastuseid.

2) Rühmana

Kutsuge õpilased suurele paberile koostatud indikaatorite (võetud lisast 2) loetelu ümber. Paluge asetada maiustus/väiksem ese enam tähtsama tunduva indikaatori peale. Seejärel valib grupp välja viis kõige tähtsamat. Arutelu käigus võib maiustusi vabalt ringi liigutada ning vajadusel indikaatoreid juurde lisada.

3) Kobarmetod

Lõigake välja indikaatorid (lisa 3) triipudena välja ning seejärel asetage need gruppide kaupa. Antud meetod võimaldab selgelt näha tekkivaid seoseid selle asemel, et vaadelda indikaatoreid kui lihtsalt eraldiseisvate lausete loetelu. Indikaatorite gruppide moodustamise reeglid on vabalt valitavad ning kasutada võib ka väärtuspõhiseid indikaatoreid („tulevikulootused“) eelmisest tegevusest (tegevus 2a).

Küsimused:

- Mis olid sinu kõige olulisemad väärtused?
- Kas nad on muutunud? Miks?
- Mis tundeid sinus tekitab teistega koos töötamine?
- Kas sa kasutasid mõnda oskust selle harjutuse käigus?
- Kas sa olid ka varem teadlik, et sul on nii palju erinevaid oskusi?
- Mis tunde see sinus tekitab?
- Millistes olukordades võiksid neid oskusi harjutada?

Ülesanne **2c.** „Ruumiline uuring“

Õpilased prioritseerivad ning mõõdavad juba olemasolevaid või soovitud oskusi ja väärtusi, mis võimaldavad muutuste elluviimist.

 Säästva arengu pädevused	Süsteemse mõtlemise pädevus; normatiivsuse pädevus.
 Õppeained	Psühholoogia; eetika; ajalugu; ühiskonna- või kodanikuõpetus.
 Näpunäited ja soovitused	Paluge õpilastel ausalt öelda oma arvamust sõltumata teiste õpilaste asukohast. Õpilased võivad seista ka kahe punkti vahel.

Vajalikud abivahendid

Valmistage ette paberitükid kirjaga „Üldse mitte“, „natukene“, „piisavalt“, „hea“, „suurepärane“;
Indikaatorite nimekiri (Lisa 1);
Pastapliiatsid ja paber.

JUHISED: Tegevusel on 2 etappi: prioritseerimine ja mõõtmine.

1) Prioritseerimine

Valitakse 3 kõige tähtsamat indikaatorit (need võivad olla ülesandest “Meie soovitud tulevik” ja/või välja printitud indikaatorid Lisast 1). Iga indikaator pannakse kirja eraldi paberitükile.

2) Mõõtmine

Kolm tähtsaimat indikaatorit tähistavat paberitükki kleebitakse seinale ühes klassiruumi otsas. Kõik õpilased alustavad klassi vastasseinast, mis tähistab “üldse mitte” seisukohta ning liiguvad indikaatorite poole sõltuvalt sellest kui võrd nad tunnevad, et kool neile vastab. Korrake seda iga indikaatoriga.

Leidke silma järgi klassi (või muu ruumi) keskpunkt ning asetage sinna “piisavalt” tähistav märgis, seejärel asetage “natukene” ning “hästi” tähistavad märgised. Ruumi vastasseinad tähistavad seisukohta “üldse mitte” ning “suurepärane” (vt allolevat joonist)

Ruumi plaan **Ruumiline uuring** ülesandes.

Kleepige **“üldse mitte”** tähistav paber ühele seinale. Õpilased alustavad siit.

Kui õpilased tunnevad, et indikaator ei üldse mingil määral saavutatud, siis nad jäävad paigale ega liigu edasi.

Asetage **“natukene”** tähistav märgis siia pörandale.

Õpilased lähevad selle juurde kui nad tunnevad, et indikaator on vähesel määral ikkagi saavutatud. .

Asetage **“piisavalt”** tähistav märgis siia pörandale.

Õpilased lähevad selle juurde kui nad tunnevad, et praeguse indikaatori saavutamise tase on keskmine.

Asetage **“hästi”** tähistav märgis siia pörandale.

Õpilased lähevad selle juurde kui nad tunnevad, et praeguse indikaatori saavutamise tase on üle keskmise.

Kleepige **“suurepärane”** tähistav märgis siia seinale.

Õpilased lähevad selle juurde kui nad tunnevad, et praeguse indikaatori saavutamise tase on maksimaalne.

Küsimused:

- Mis just juhtus?
- Mille järgi valisid kolm kõige tähtsamat indikaatorit?
- Kas sul oli kerge või raske iseseisvalt otsustada?
- Kui suurel määral varjasid enda tegelikku arvamust kui nägid, et teised otsustasid seista mujal?
- Mida see sulle ütleb?

Lisa 1 – ülesanded „Oskuste ja väärtuste indikaatorid“, „Ruumiline uuring“

Oskuste ja väärtuste INDIKAATORITE nimekiri

Vastutuse võtmine oma õppimise ja initsiatiivikude eest.	
Oma tegude ja sõnade võimalike tagajärgede ettenägemine.	
Oma vigade kasutamine edasiseks õppimiseks ja arenguks.	
Keerukate probleemide lahendamine kasutades erinevate valdkondade teadmisi.	
Väljast tulevate ideede ja informatsiooni kriitiline analüüsimine.	
Mugavustsoonist väljumiseks vajaliku julguse olemasolu.	
Teiste aitamine konfliktide lahendamisel kuulates mõlemat osapoolt ning otsides kõigile sobivat lahendust.	
Teiste kuulamine ning nende sõnade tegeliku tähenduse leidmine.	
Teiste vaatenurkade aktsepteerimine ning nendest lähtumine (nt meie mõtlemises, kirjutamises, millegi uurimises).	
Omama julgust olla sina ise.	
Teadmine, et oleme võimelised looma muutusi ning lahendama probleeme meie kohalikes kogukondades.	
Mittevägivaldsete/mitteagressiivsete suhtlemisviiside kasutamine ka pingelistes olukordades (nt “ma tunnen, et” lausete kasutamine teiste süüdistamise asemel).	
Turvaliste emotsioonide väljendamise viiside loomine ja leidmine (nt loodus, kunst, muusika, sõprussuhted, sport).	
Asjakohaste teadmiste ja oskuste rakendamine kohalike kogukondade (koolid/perekonnad/naabruskonnad) probleemide mõistmiseks.	
Asjade vastutustundlikum ostmine ja ära viskamine pidades meeles, et tulevased põlvkonnad hakkavad kasutama samu ressursse, mis meiegi.	
Survele vastupidamine (nt reklaamid) ebavajalike asjade ostmise vältimiseks.	
Loodusest hoolimine – eelkõige ohustatud liikidest ja ökosüsteemidest, haavatud või soovimatutest metsloomadest ning kannatada saanud elupaikadest.	
Endaga rahul olemise õppimine.	
Tugevat sidet loodusega tundmine.	
Omaenda elustiili loomine avastades oma huve, hoiakuid ning tundeid.	
Jäätmete, süsinikuheidete ning saastatuse vähendamise võimalustest mõtlemine.	
Hindama mis on meie jaoks tähtis ja mis ei ole.	
Endast ja oma perekonnast hoolimine.	
Teistega näost näkku suhtlemine ja nendega aja veetmine.	
Teiste aktsepteerimine hukkamõistmise asemel.	
Tegema tööd mis meile tegelikult meeldib, mitte ainult mõtlema palgast.	

Lisa 2 – ülesanne „Oskuste ja väärtuste indikaatorid“

Indikaatorite nimekiri

INDIKAATORID ÕPILASTELE

Üldindikaatorid	Punktid
Austame, väärtustame ning otsime viise inimestevaheliste erinevuste mõistmiseks.	
Austame ennast.	
Aktsepteerimine ning lähtume teiste seisukohtadest (nt meie mõtlemises, kirjutamises, millegi uurimises).	
Lahendame konflikte dialoogi kaudu.	
Kuulame teisi ja proovime mõista mida nad tegelikult öelda tahavad.	
Peame oma sõna.	
Võtame vastutuse oma õppimise ja initsiatiivikuse eest.	
Analüüsime kriitiliselt meile antavad informatsiooni ja ideesid.	
Omame julgust olla meie ise.	
Oleme võimelised olema „kriitilised sõbrad“, anname üksteisele ausat ja kasulikku tagasisidet.	

Indikaatorid A: Teadmised ja mõistmine	Punktid
Rakendamine asjakohaseid teadmisi ja oskusi kohalike kogukondade (koolid/perekonnad/naabruskonnad) probleemide mõistmiseks.	
Mõistame enda seotust teiste elusolendite- ning kohaliku loodusega.	
Omame ülevaadet oma tegude ja sõnade võimalikest tagajärgedest.	
Teame kuidas kohelda teatud taime- ja loomaliike.	
Ostame ja viskame ära teadlikult pidades meeles, et tulevased põlvkonnad hakkavad kasutama samu ressursse, mis meiega.	

Indikaatorid B: Eneseteadlikkus	Punktid
Õpime olema endaga rahul.	
Loome omaenda elustiili avastades oma huve, hoiakuid ning tundeid.	
Tunnistame end kui oma sotsiaalse maailma kaasloojaid.	
Kasutame tähelepanelikkust probleemidega toimetulekuks.	
Uurime oma elu tähendust ja eesmärki.	
Otsime uusi tähendusi, mis muudaksid või süvendaksid teadmisi sellest mida me teeme praegu, mida soovime teha ja miks.	

Indikaatorid C: Muutuse kultuur	Punktid
Tunneme, et oleme võimelised muutma ja lahendama meie kohalike kogukondade probleeme.	
Esitame „suuri küsimusi“ ja otsime vastuseid laiemas kogukonnas.	
Kasutame oma vigu edasiseks õppimiseks ja arenguks.	

Omame piisavalt julgust mugavustsoonist väljumiseks.	
--	--

Indikaatorid D: Emotsionaalne side	Punktid
Looime ja leiame ohutuid emotsioonide väljendamise viise (nt loodus, kunst, muusika, sõprussuhted, sport).	
Tunneme seotust meid ümbritsevate inimeste- ja maailmaga.	
Oleme empaatilised ja hoolivad teiste inimeste ja elusolendite suhtes.	
Hindame ja oleme tänulikud looduse helduse eest.	
Sügavale juurdunud ühtekuuluvustunne loodusega.	
Leiame rahuliku ja tervendava koha looduses.	
Oleme sulandunud loodusmaailmasse rõõmsa hoolivusega, pakkudes sellele oma tähelepanu täielikult ja lugupidavalt.	
Tunnetame loodust kui eneseteostuse allikat.	

Indikaatorid E: Oskused	Punktid
Tunneme, et omandame kasulikke praktilisi oskusi, mitte ainult teoreetilisi teadmisi.	
Saame ennetavalt hoolitseda ohustatud liikide ja ökosüsteemide, lemmikloomade ja kahjustada saanud elupaikade eest.	
Aitame teistel lahendada konflikte kuulates mõlemat osapoolt ning otsides kõigile sobivat lahendust.	
Kasutame mittevägivaldseid/mitteagressiivseid suhtlemisviise ka pingelistes olukordades (nt "ma tunnen, et" lausete kasutamine teiste süüdistamise asemel).	
Avastame uut tunde, kujutlusvõime ja tajumise abil, mitte ainult mõtlemise teel.	
Õpime otsuste tegemist, mis arvestaksid tulevaste põlvkondade sotsiaalsete, majanduslike ja keskkondlike vajadustega.	
Peame survele vastu (nt reklaamid) ebavajalike asjade ostmise vältimiseks.	
Õpime uudishimu, oletamist, prognoosimist ja uurimist.	
Oleme võimelised informatsiooni mitte ainult analüüsima, vaid ka sünteesima.	
Ühendame erinevatest valdkondadest pärit teadmisi keeruliste probleemide lahendamiseks.	
Arendame süsteemide ja mustrite äratundmise oskust.	

Indikaatorid F: Kultuurialased pädevused	Punktid
Naudime ja kasutame oma kujutlusvõimet (unistused, intuitsioon ja nägemused)	
Süveneme kunsti, kasutades seda oma tunde ja tekkivate impulsside näitamiseks.	

INDIKAATORID KOOLIDELE

	Punktid
Kooli poliitika	
Kool teeb kõik endast oleneva õpilaste vajaduste mõistmiseks ning vastavalt nendele planeerimiseks ja igale õpilasele sobiva hariduse pakkumiseks.	
Kool tegutseb erapooletult ning mittediskrimineerivalt (ei diskrimineeri rahvuse, nahavärvi, soo, seksuaalse orientatsiooni või usutunnistuse alusel).	
Kooli ei aktsepteeri tagarääkimist ja kiusamist.	
Koolis kasutatakse jätkusuutlikkust toetavaid tooteid nt taaskasutatud paber, ka odavama alternatiivi olemasolu; kogu või osa energiast saadakse taaskasutatavatest allikatest; vähendatakse süsinikuheitmeid; kasutatakse jätkusuutlikku jäätmete käitlust, nt jäätmete vähendamise või taaskasutamise teel; kasutatakse vastutustundlikku investeerimist.	
Kool pakub asjakohast, mitmetasandilist tuge ja juhendamist raskustes olevatele õpilastele.	
Kool on integreeritud kohalikku kogukonda.	

Õpetamise ja õppimise strateegiad	Punktid
Õpetajad viivad läbi tunde, mis põhinevad meeldejääval, mitte meelde jätmisel.	
Õpetajad avavad [(a) üksteise, (b) õpilaste] südameid ja meeli uutele ideedele.	
Kasutatakse suurt hulka erinevaid õpetamise ja õppimise viise.	
Õpetajad otsivad loovaid viise õpilaste kaasamiseks.	
Uusi teadmisi omandatakse praktiliste tegevuste kaudu.	
Õpetajad arutavad õpilastega oma nägemust hariduse eesmärkidest.	
Õpetajad annavad õpilastele aega oma õppimisele mõtlemiseks ja muutmiseks.	

Horisontaalne Teema 1: Kaastunne, Hoolivus, Austus, Õpilasekesksus	Punktid
Õpetajad kuulavad õpilasi tähelepanelikult ja empaatiliselt.	
[(a) Õpetajad, (b) õpilased ja (c) lapsevanemad], et koolis on hooliv eetos.	
Koolis on kinnistunud õpilaste võimeid austav kultuur.	
Õpetajad näevad õpilast kui unikaalset hinge, kellest tuleb hoolida.	

Horisontaalne Teema 2: Kaasamine, initsiatiiv, vastutus	Punktid
Õpilased [(a) tunnevad end julgustatuna, (b) kasutavad võimalust] oma projektide ja/või terve kooli visiooni ja eesmärkide kujundamiseks.	
Õpilased [(a) tunnevad end julgustatuna, (b) kasutavad võimalust] probleemide märkamiseks ja lahendust leidmiseks üksi- või gruppides.	
Õpetajad [(a) tagavad teadlikult kõigile võrdsed võimalused, (b) julgustavad õpilasi] väljendavad oma arvamust.	

Horisontaalne Teema 3: Keskkonna, positiivsuse, õnnelikkuse õppimine	Punktid
Töötajate moraali ja pühendumuse tase on kõrge	
[(a) Õpetajad, (b) õpilased ja (c) lapsevanemad] tunnevad end optimistlikult, positiivselt ja õnnelikult kooli suhtes.	
Kool on elav kogukond, kus õpetajad ja õpilasi tiivustatakse Uute ideede-, mõtete-, juhiste- ja võimalustega.	

Horisontaalne Teema 4: Refleksioon, kriitilisus, avatus, loomingulisus, riskide võtmine	Punktid
Õpetajad ja õpilased aitavad üksteisel ennast ületada ja võtta riske õpetamises ja õppimises.	
Õpetajad arendavad [(a) omaenda, (b) üksteise, (c) õpilaste] põhjaliku refleksiooni võimet, kui midagi läheb valesti.	
Õpetajad näevad end „õppurite-“, mitte „teadjatena“.	
Õpilased, õpetajad ja lapsevanemad näevad end õppijate kogukonna ja ühiseid võrdluspunkte omavate liikmetena.	
Õpetajad ja õpilased julgustavad üksteist oma senist mõtlemist muutma.	
Õpetajad on avatud õpilastelt õppimisele.	

Horisontaalne Teema 5: Muutus	Punktid
[(a) Õpetajad, (b) õpilased, (c) lapsevanemad] tunnevad, et kool tagab õpilaste maksimaalse potentsiaali saavutamist võimaldava keskkonna.	
[(a) Õpetajad, (b) õpilased] tunnevad, et neile on tagatud võimalused isiklikuks kasvuks.	

Lisa 3 – ülesanne „Oskuste ja väärtuste indikaatorid“
Indikaatorid on suures kirjas. Need võib lõigata eraldi ribadeks.

Vastutuse võtmine oma õppimise ja initsiatiivikuse eest.
Oma tegude ja sõnade võimalike tagajärgede ettenägemine.
Oma vigade kasutamine edasiseks õppimiseks ja arenguks.
Keerukate probleemide lahendamine kasutades erinevate valdkondade teadmisi.
Väljast tulevate ideede ja informatsiooni kriitiline analüüsimine.
Mugavustsoonist väljumiseks vajaliku julguse olemasolu.

Teiste aitamine konfliktide lahendamisel kuulates mõlemat osapoolt ning otsides kõigile sobivat lahendust.

Teiste kuulamine ning nende sõnade tegeliku tähenduse leidmine.

Teiste vaatenurkade aktsepteerimine ning nendest lähtumine (nt meie mõtlemises, kirjutamises, millegi uurimises).

Omama julgust olla sina ise.

Teadmine, et oleme võimelised looma muutusi ning lahendama probleeme meie kohalikes kogukondades.

Mittevägivaldsete/ mitteagressiivsete suhtlemisviiside kasutamine ka pingelistes olukordades (nt "ma tunnen,

et" lausete kasutamine teiste süüdistamise asemel).

Turvaliste emotsioonide väljendamise viiside loomine ja leidmine (nt loodus, kunst, muusika, sõprussuhted, sport).

Asjakohaste teadmiste ja oskuste rakendamine kohalike kogukondade (koolid/perekonnad/naabruskonnad) probleemide mõistmiseks.

Asjade vastutustundlikum ostmine ja ära viskamine pidades meeles, et tulevased põlvkonnad hakkavad kasutama samu ressursse, mis meiegi.

Survele vastupidamine (nt reklaamid) ebavajalike asjade ostmise vältimiseks.

Loodusest hoolimine – eelkõige ohustatud liikidest ja ökosüsteemidest, haavatud või soovimatutest metsloomadest ning kannatada saanud elupaikadest.

Endaga rahul olemise õppimine.

Tugevat sidet loodusega tundmine.

Omaenda elustiili loomine avastades oma huve, hoiakuid ning tundeid.

Jäätmete, süsinikuheidete ning saastatuse vähendamise võimalustest mõtlemine.

Hindama mis on meie jaoks tähtis ja mis ei ole.

Endast ja oma perekonnast hoolimine.

Teistega näost näkku suhtlemine ja
nendega aja veetmine.

Teiste aktsepteerimine hukkamõistmise
asemel.

Tegema tööd mis meile tegelikult
meeldib, mitte ainult mõtlema palgast.